

knyga apie afroamerikietės mergaitės patirtis, mėginimą atrasti savo vietą augant 7–8-ojo dešimtmečio Amerikoje, kai dar buvo justis afroamerikiečius diskriminuojančių įstatymų kultūrinis palikimas, o kartu augo suvokimas apie pilietinių teisių judėjimą.

Eiliuotų romanų paaugliams poetinės formos

Eiliuoti romanai paaugliams dažniausiai rašomi laisvosiomis eilėmis, arba verlibru, ir tuo skiriasi nuo tradicinių poemų, kurioms būdingos labiau disciplinuotos eilėdaros formos: hegzamtras, sonetas, haiku ir kt. Naudojant verlibrą, eiliuojama be sistemingos, vientisos eilėdaros. Eiliuotuose romanuose paaugliams tarp prozinės poezijos elementų ar labiau lyriškos, tradicinės poezijos, kurioje nestinga metaforų, sąskambių, vietomis pasitelkiama ir griežtesnė eilėdara.

Eiliuoti romanai gali būti įvairių formų, kaip ir įprasti romanai. Tai gali būti išsikas eiliuotas pasakojimas arba suskaidytas į tokius trumpus atskirus skyrius, kad kiekvienas skyrius primins atskirą eilėrašį, pavyzdžiui, taip daroma Wild romane „Užkeiktoji“.

Kartais eiliuoti romano elementai pasitelkiami ir tradicinei prozai pajavairinti, charakterizuoti veikėjus, jų kalbėseną. Tokį atvejį

matome Kotrynos Zylės romane „Sukeistas“: čia vienas iš veikėjų – Gabija – kalba proza, o kitas veikėjas – Gedas – eiliuotai, t. y. verlibru. Skirtingos kalbėjimo formos padėjo rašytojai sukurti stipriai besiskiriančius, savitai mąstančius veikėjus, o skirtinga kalba atskleidžia jų charakterio savybes. Patricios McCormik romane pagrindinė veikėja prabyla abiem būdais. Prozinis pasakojimas pasitelkiamas ten, kur prireikia dialogų, išsamesnių aprašymų, veiksmo, o verlibras vartojamas lyriškesniems epizodams, ypač tiems, kuriais siekiama perteikti veikėjos jausmus, emocijas, itin stiprius išgyvenimus, kai nereikia daug žodžių, o lakoniškumas, pauzės sustiprina veikėjos patirtis.

Eiliuoti romanai paaugliams – intymūs pirmojo asmens pasakojimai?

Dažniausiai eiliuoti romanai paaugliams būna realistinio pobūdžio kūrinių⁷, paauglių literatūroje priskirtini prie problemų prozos žanro, kuriame susitelkiama į skausmingas paauglių patirtis, daug jėgų ir išbandymų reikalaujančius augimo, brandos momentus. Kitaip tariant, eiliuotas pasakojimas dažniausiai pasitelkiamas, kai autoriai rašo itin jautriomis temomis⁸. Taigi paprastai šiuose romanuose gilinamasi į veikėjų charakterių plėtotę ir psichologiją,

7 Weste, Linda. Verse Novel Research and Reception in the Twenty-First Century. *New Scholar: An International Journal Of The Humanities, Creative Arts And Social Sciences*, Volume 3 Number 2, 2014, p. 120. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/352536059_Verse_Novel_Research_and_Reception_in_the_Twenty-First_Century.

8 Letcher, Mark. Off the Shelves: Poetry and Verse Novels for Young Adults. *The English Journal*, 2010, Vol. 99, No. 3, p. 87. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/40503490?searchText=verse%20novel&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dverse%2Bnovel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A71b8c6ece23f018db3b4d3f3426e377b.

jų vidinį pasaulį, mintis, patirtis. Veiksmas čia svarbus, tačiau jis nėra toks intensyvus ir pirmasis, koks, pavyzdžiui, būdingas trileriams, detektyvams, nuotykiinei literatūrai. Vis dėlto tai, kad šie kūriniai dažniausiai būna realistiniai, psichologinio pobūdžio, nenuneigia nuotykinio eiliuoto romano ar kokio nors kitokio galimybės. Pavyzdžiui, nemažai humoro, švelnios ironijos prieskonių turi Haugeno knyga apie pirmąją meilę „Georgas ir Glorija: pasakojimas apie meilę“, o jau minėtas romanas „Sukeistas“ – iš dalies fantastinis, veiksmo kupinas kūrinys.

Labai dažnai eiliuotuose romanuose paaugliams pasitelkiamas pirmojo asmens pasakojimas⁹, net jei kūrinys daugiabalsis, taigi priartėjama prie išpažintinio žanro ar dienoraščio (tai būdinga ir visai problemų prozai). Pirmuoju asmeniu parašyti psichologinio pobūdžio kūriniai sukuria intymią nuotaiką, o skaitytojas gali be tarpininko, t. y. trečio asmens pasakotojo, priartėti prie kalbančiojo veikėjo, patirti tai, ką patiria ir jaučia jis, lengviau susitapatinti.

Būdas prisijaukinti poeziją?

Poezija, deja, ne itin populiari tarp paauglių. Neretai mokykloje jiems tenka skaityti gana sudėtingus ir nuo jų patirties, vidinio pasaulio, raidos galimybių tolimus eilėraščius ar poetas, todėl poezija dažnai ir lieka tik mokyklos reikmės reikalingas skaitinys, kurio nesinori čiupti laisvalaikio savo malonumui. O štai eiliuoti romanai paaugliams, kuriuose, pasitelkus poetinę kalbą ir formą, kalbama apie daugeliui paauglių įdomius šių dienų bendraamžių išgyvenimus, gali padėti įžiebt stipresnį susidomėjimą lyrika.

Nors eiliuotuose romanuose vyrauja laisvosios eilės, yra kūrinių¹⁰, kuriuose naudojama ir tradicinė ar griežtesnė eilėdara. (Tiesa, į lietuvių kalbą tokie kūriniai nėra versti, bet gal ateityje atsirastų tokių lietuvių autorių kūrinių?) Taigi tokie kūriniai gali parodyti mokiniams poetinės kalbos galimybes, kad griežta tradicinė eilėdara gali ne varžyti, o puikiai pagelbėti¹¹ perteikiant veikėjų mintis, išgyvenimus ir siužetą.

Eiliuoti romanai paaugliams gali būti patrauklūs mažiau mėgstantiems skaityti. Paprastai jie būna gerokai trumpesni nei proziniai romanai (spaudos ženklų skaičiumi), taigi juos lengviau perskaityti techniškai. Antra vertus, jie, kaip ir visa kita gera, vertinga literatūra, reikalauja aukštesnių skaitymo gebėjimų: gebėti interpretuoti, perskaityti tai, kas parašyta „tarp eilučių“, suprasti metaforas ir kitas menines priemones, poetinius įvaizdžius, pasitelkti savo patirtį, kitus skaitytus tekstus, kūrybiškumą ir kt.

9 Cadden, Mike. The Verse Novel and the Question of Genre. *The ALAN Review Fall 2011*, p. 22. Prieiga per internetą: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v39n1/pdf/cadden.pdf>.

10 Griežtesnės eilėdaros formas savo eiliuotuose romanuose paaugliams yra pasitelkusi, pavyzdžiui, amerikiečių rašytoja Helen Frost.

11 Letcher, Mark. Off the Shelves: Poetry and Verse Novels for Young Adults. *The English Journal*, 2010, Vol. 99, No. 3, p. 90. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/40503490?searchText=verse%20novel&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dverse%2Bnovel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A71b8c6ece23f018db3b4d3f3426e377b.

Rekomenduojamos knygos Eiliuoti romanai paaugliams

Haugen, Tormod. *Georgas ir Glorija: pasakojimas apie meilę*

Wild, Margaret. *Užkeiktoji*

Kūriniai, kuriuose yra eiliuoto romano elementų

Zylė, Kotryna. *Sukeistas*

McCormick, Patricia. *Parduota*

Parengė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros departamento Tyrimų ir sklaidos skyriaus vyriausioji tyrėja Eglė Baliutavičiūtė

Redagavo Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Komunikacijos ir rinkodaros departamento Leidybos skyrius

Glória: pasakojimas apie meilę; Eiliuoto romano formą bei Patricia McCormik knygoje „Pardnota“;

Kelias pauglių literatūrai svarbių žanro kūrinių

Kaip jau minėta, Vakaruose eiliuoti romanai paaugliams pastebimi ir yra sulaukę įvairių apdovanojimų. Čia paminėsiu tris pauglių literatūrai svarbius kūrinius, per pastarąjį dešimtmetį pelniusius itin reikšmingų įvertinimų. Deja, nė vienas iš šių kūrinių nevertas į lietuvių kalbą.

Sarah'os Crossan knyga „One“ („Viena“) 2016 m. pelnė Carnegie'io medalį – prestižinę Didžiosios Britanijos literatūros premiją, kasmet teikiama už reikšmingiausią metų kūrinių vaikams ar paaugliams. Knygoje pasakojama apie šešiolikametės Siam'o dvygnės, kurios turi priimti su-dėtingiausią sprendimą gyvenime – ar darytis operaciją ir atsiskirti, ar ir toliau likti kartu ir dalintis vienu kūnu.

Kwame Alexander'io „The Crossover“ („Kryžkelė“) 2015 m. pelnė Newberry'io medalį už reikšmingiausią metų literatūros premiją, kasmet teikiama už geriausią metų knygą. Medalis kasmet teikiamas už geriausią amerikiečių vaikams ar paaugliams, išleistą Jungtinėse Amerikos Valstijose. „The Crossover“ – tai istorija apie dvylikametį, dievinantį krepšinį, jo šeimą, santykius su ja ir didelius pokyčius jam ėmus bėsti.

Tais patiais 2015 m. Astridos Lindgren atminimo medaliu laureatės Jacqueline Woodson knyga „Brown Girl Dreaming“ („Tamsiojė mergaitė svaioja“) pateko į Newberry'io medaliu Garbės sąrašą. Tai autobiografinė

reflektuojantis jų patirtis, kaip jau minėta, yra gana naujas reiškinys. Tai susiję su tuo, kad apskritai pauglių literatūra, kaip atskira literatūros sritis, susiformavo tik XX a., o iškilio susiprėjo tik XX a. viduryje.

Beje, esama tyrinėtojų, teigiančių, kad eiliuoti romanai paaugliams apima visas tris literatūros rūšis – ne tik epą ir lyriką, bet ir dramą⁵.

Padėtis Lietuvoje ir Vakaruose

Eiliuotų romanų paaugliams lentyna nėra gausi. Vakaruose kasmet išeina šiek tiek tokių knygų, tačiau tai tik keili vandsenai, palyginti su gausiais proziniais pasakojimais. Nepaisant to, tyrėjai pastebė, kad žanras populiarėja. Galima rasti ne vieną rekomenduojamą sąrašą, į kurį įtraukiami vien per pastaruosius kelerius metus išleisti kūriniai. Eiliuoti romanai paaugliams yra pastebimi ir skaitinami tytojū, ir mokytojų, vaikų literatūros specialistų, skatinama juos įtraukti į literatūros pamokas⁶, jie yra pelnę ne vieną itin svarbią vaikų ir pauglių literatūros premiją.

Lietuvoje šis žanras dar gana mažai pažintas. Išleista vos viena kita vertinė šio žanro knyga, pavyzdžiui, vyresniems paaugliams skirta Margaret Wild'io „Užkeiktoji“ ar kiek jaunesniems skirta Tormodo Haugeno „Georgas ir

5 Cadden, Mike. The Verse Novel and the Question of Genre. *The ALAN Review*, Fall 2011, p. 22. [žiūrėta 2023-01-05]. Prieiga per internetą: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v39n1/pdf/cadden.pdf>.
6 Letcher, Mark. Off the Shelves: Poetry and Verse Novels for Young Adults. *The English Journal*, 2010, Vol. 99, No. 3, p. 87. [žiūrėta 2022-11-06]. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/40503490?search-results=verse%20novel&searchUrl=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQue-Text=verse%20novel&searchSegments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcon-ry%3Dverse%2Bnovel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcon-trol&refreqid=fastly-default%3A71b8c6e23f018d1b3b4d3f3426e37f.

Žanro įtakos

Eiliuoti romanai paaugliams (angl. *YA verse novels*), arba poemos paaugliams, išliko patįje XX a. pabaigoje ir didesnio populiarumo anglikalbėse šalyse sulaukė XXI a. pradžioje^{1,2,3}. Be abejonės, žanras, t. y. eiliuotas pasakojimas, sujungiantis į vieną dvi literatūros rūšis – epą ir lyriką, neiškilo tūščioje erdvėje ir nėra kažkoks išradimas. Jo įtakos šiek tiek seniausias laikas, pavyzdžiui, Homero poemas. Kaip pažymi Patty Campbell, ilga istorija, pasakojama, tikriausiai yra visos literatūros prototipas, bet šis pasakojimo būdas nunyko iškilus proziniam ro-manams XVIII amžiuje⁴. Aišku, reikia pažymėti, kad kūrėjų susidomėjimas šiuo žanru sėkmingai parėmė, nebuvo staigus, pavyzdžiui, XVIII a. eiliuotos istorijos vis dar buvo gana populiaros. Čia galime prisiminti ir lietuvių literatūros istoriją. Juk mūsų pirmoji grožinė knyga – Kristijono Donelaičio „Metai“ – yra poema. Paminėtina ir Antano Barausko poema „Anykščių šilelis“. Be to, vaikams naratyviniai eiliuoti pasakojimai, ne tik eilėraščiai, buvo svarbūs visada. Tačiau eiliuoti romanai, skirti būtent paaugliams ir

1 Brenna, Beverley A.; Liu, Yina; Sun, Shuwen. Contemporary Canadian Verse-Novels for Young People: Calling for Classroom Research on an Increasingly Popular Literary Form. *Language and Literacy*. Volume 19, Issue 4, Fall Issue 2017, p. 27.
2 Campbell, Patty. The Sand in the Oyster: Vetting the Verse Novel. *Horn Book Magazine*, 2004, 80(5) [žiūrėta 2022-10-14]. Prieiga per internetą: <http://www.valkyrie22.com/stuff/documents/Vetting%20the%20Verse%20Novel.pdf>.
3 Alexander, Joy (2005). The Verse-Novel: A New Genre. *Children's Literature in Education*. Volume 36, p. 269.
4 Campbell, Patty. The Sand in the Oyster: Vetting the Verse Novel. *Horn Book Magazine*, 2004, 80(5) [žiūrėta 2022-10-14]. Prieiga per internetą: <http://www.valkyrie22.com/stuff/documents/Vetting%20the%20Verse%20Novel.pdf>.

Eiliuoti romanai paaugliams